

Santa Maria del Grau de Fals

Fonollosa

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Fals. Mas el Grauet s/n (08259 Fonollosa)
Emplaçament Crta.BV-3012, sortint de la C-25, a 1 km, cal agafar el trencall a l'esquerra que mena al Grau

Coordenades:

Latitud: 41.75003
Longitud: 1.70887
UTM Est (X): 392653
UTM Nord (Y): 4622828

Classificació

Número de fitxa 08084-2
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Edifici
Estil / època: Medieval Pre-romànic Romànic Gòtic
Segle XI-XII
Estat de conservació Bo
Protecció Inexistent
Accés Fàcil
Ús actual: Religios
Titularitat Privada
Titular: Bisbat de Vic. C/Santa Maria, 1 (08500 Vic)
Autoria de la fitxa Raquel Valdenebro Manrique
Data de registre de la fitxa: dl., 21/02/2005 - 01:00

Descripció

Petita església d'època romànica (segle XIII) d'àmbit rural amb dos períodes constructius clarament diferenciats, el primer dels quals d'estil pre-romànic. Actualment resulta un edifici d'una sola nau, amb

planta rectangular i coberta exterior a dues aigües amb teula. La diferència entre la part pre-romànica (que ocupa la part de llevant) i l'ampliació romànica (que ocupa la part de ponent) ve marcada exteriorment per una diferència d'alçada en la teulada i un campanar d'espadanya que marca la diferència d'alçada de les dues teulades. Interiorment l'edifici es cobreix amb dues voltes unides per un arc toral de reforç. L'aspecte exterior és homogeni no sobresortint cap absis exteriorment. Destaca l'existència d'un petit campanar d'espadanya que sobresurt al mig de l'edifici entre el tram romànic i el pre-romànic. El santuari pre-romànic presenta una planta de forma quadrangular, de 3 per 3 metres, a la seva part interior, i es troba cobert per una volta de falsa ferradura que arriba al seu punt més alt als 4.82 m, feta amb lloses disposades a plec de llibre. Al sostre encara s'hi poden observar les empremtes deixades per l'encanyissat de la mulassa. El santuari era il·luminat per dos petits finestrals, ubicats cadascun en un dels murs laterals, i esqueixats cap a l'interior. Cada un era calat en un sol carreu, presentant el de l'esquerra forma d'espitllera, i el de la dreta dos forats rectangulars. Ambdós presenten un petit arc de mig punt a la seva part interior. [SITJES X, 1977:105] Al segle XIII es duu a terme la construcció de l'església romànica aprofitant l'antic santuari, passant aquest a realitzar les funcions d'atri, i afegint-hi una nau rectangular. La unió d'aquests dos elements queda palesa per mitjà de la construcció d'un gran arc apuntat fet amb dovelles, que arrenca de dues impostes i sobre el qual s'obra una finestra de forma rectangular d'un únic encaix. Exteriorment, aquests dos períodes constructius queden clarament marcats pel campanar de paret que aprofitaria l'espai deixat per l'antic arc triomfal d'entrada al santuari, alçant-se amb dues grans obertures allargades al capdamunt. La nau és coberta amb filades de carreus molt ben treballats en volta apuntada. [AADD, 1984: 239] L'accés a l'edifici romànic devia realitzar-se originalment pel cantó de migdia on encara s'observen les restes del primitiu portal rematat a l'interior amb un arc de mig punt dovellat i a l'exterior amb dos petits arcs de mig punt. Al segle XVI es construí una masoveria adosada a migdia de l'església en la qual segons la tradició acostumaven a viure persones relacionades amb el culte a l'església, i segons informació oral per una monja deodata. Aquest fet li va valdre el nom a la casa de "La Mongia". La construcció d'aquesta casa, tapà la porta d'accés al temple, que llavors s'havia de fer des de dintre de la casa, i obligà a obrir un altre portal allindat a llevant del temple, a la zona pre-romànica, que encara s'utilitza i on es pot veure la llinda amb la data de 1694. Es creu que aquell mateix any, aprofitant l'obertura d'aquest portal, es capgirà el culte de l'església, movent l'altar a l'altre extrem (costat de ponent), on s'hi va col·locar el retaule del segle XVII. Interiorment la zona de l'antiga porta romànica va ser tapada amb la col·locació d'un altar dedicat a Sant Josep. Exteriorment l'edifici presenta com a aparell constructiu, grans blocs de pedra polida treballats amb una gran qualitat, i disposats perfectament ordenats en filades horitzontals. Aquest tret fa que exteriorment es visualitzin altre cop els dos moments constructius, ja que l'antic temple mostra filades poc equilibrades i un tall matusser en la forma dels carreus. Arquitectònicament l'any 1973 la parròquia, amb col·laboració de la gent de Fals, decidí arranjar el santuari començant a treure tot l'arrebossat de dins.

Observacions:

Molt a prop de la capella es va localitzar un petit bloc petri de forma quadrada, amb elements esculpits en una de les seves cares. L'indret on es va produir la troballa fa pensar que probablement formés part de l'església de Santa Maria del Grau de Fals. La peça presenta unes dimensions de 44 cm de llargada per 37 d'amplada i 18 d'alçada. La decoració, realitzada amb motius cisellats, consta de dos estels de sis puntes inscrits cadascun en un cercle, i són separats per una ratlla que acaba en una altra disposada horitzontalment que va resseguint el contorn de la cara i que deixa pas a un bordó que delimita la pedra per la part superior. La pedra però està escapçada, quedant tallat part del cercle que rodeja els estels. Es desconeix quina devia ser la seva utilitat. La Mare de Déu és una talla de fusta de 66 cm d'alta policromada, amb la imatge del Nen en posició sedent, amb una cronologia en torn els segles XIII-XIV. Aquesta mare de Déu es troba enmarcada actualment en un espai a modus de fornícula, que era l'antiga porta d'accés a la sagristia, i col·locada sobre dues pedres decorades que van aparèixer durant l'enderroc de la masia adossada al costat, i que devien procedir de la primitiva església pre-romànica. Segons informació oral oferida per algunes persones grans del nucli de Fals, antigament l'església de Santa Maria del Grau era plena d'exvots, que els devots de la Mare de Déu acostumaven a

portar. Aquests s'acumulaven dins de l'església. (Continuació descripció) L'any 1975 s'ensorrà la casa dels ermitans que estava en estat lamentable i que amagava l'antic portal romànic de migdia. D'aquesta casa es decidí conservar el portal d'accés de llevant que era del segle XVII. També s'eliminà el cor del santuari que estava situat en el tram pre-romànic. L'any 1984 tingué lloc una altra important restauració de l'edifici que consistí en una fonamentació profunda, l'ensorrament de la sagristia i l'agençament de les parets exteriors.

Història

L'església de Santa Maria del Grau de Fals es troba assentada a la zona coneguda amb el nom de Raval del Grau, molt a prop del mas del Grauet o Grau, els propietaris del qual són els que avui en dia tenen cura de l'edifici. L'església es trobava inclosa dins l'antic terme de Fals. La notícia més antiga que tenim del temple data de 1039, quan tant el lloc com l'església apareixien citats en el testament de la vescomtessa Engúncia de Cardona, propietària d'un alou a la zona del Grau. En aquest document ens parla de l'oratori de Santa Maria de Grau, el seu sagrer, i del mas de Santa Maria.[AA.DD., 1984:280] Gràcies a un llistat de les parròquies del bisbat de Vic, anterior al 1154, veiem que el santuari posseïa la categoria de parròquia. Això però no durà massa temps, ja que el procés de despoblació viscut al segle XIV provocà la pèrdua de la seva funció com a parròquia quedant unida a la de Sant Vicenç de Fals. Aquest desús provocà que l'església presentés l'any 1685 un estat de conservació deplorable que feu que el bisbe en prohibís el culte. Malgrat haver perdut la categoria de parròquia i haver quedat com a església sufragània de Fals, el cert és que la devoció popular dels habitats de Fals i el sentiment d'identitat comunitari ha continuat girant fins als nostres dies entorn a l'església del Grau, i no pas cap a la parròquia de Sant Vicenç de Fals. La consuetud del rector Domingo Feliu de l'any 1764, feia menció a una bona colla de festivitats celebrades al Grau, moltes més que a la parroquial de Sant Vicenç. Segons ella, per nostra Senyora de la Purificació el rector havia de dir la missa a la capella del Grau. També feia la benedicció de les candeles, la Pentecosta, i tots els divendres després de Quaresma sortien processons des del Grau. [AA.DD; 2004-2005 n°9:71] Actualment encara, l'església del Grau és el marc de la majoria de les festivitats populars més arrelades de Fals, mentre que la parròquia de Sant Vicenç només acull les misses habituals i els enterraments. L'església de Fals és el marc de la celebració de la festa de la benedicció de la Candelera (2 de febrer), de la benedicció del Ram, i de l'aplec del Grau. D'altra banda també és el lloc triat per la majoria dels habitats de Fals per celebrar els seus casaments. L'edifici va ser objecte de reformes arquitectòniques per part de la Diputació de Barcelona durant la dècada del 1990

Bibliografia

AA.DD. (1984) Catalunya Romànica. Vol XI. El Bages. Pàgs 239-255 GAVIN J.M. (1979) Inventari d'esglésies. Vol 5. El Bages. Barcelona. Pàgs.75-77. GINESTA I BATLLORI S. (1987) La Comarca del Bages. Vol 14. Col. Cavall Bernat. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Pàgs 121-126. SITJES I MOLINS X (1986) Esglésies romàniques del Bages, Berguedà I Cardener. Amics de l'Art romànic del Bages. Manresa VILLEGAS F (1982) El romànic del Bages. Estudi dels edificis religiosos. Manresa.

